

УДК 330.341.4

О. Л. Горяча
О. В. Попов

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ПОТЕНЦІАЛУ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Анотація. У статті розглянуто обсяги виробництва машинобудівної продукції за останні роки. Окреслено основні проблеми машинобудівного комплексу та проведено PEST-аналіз підприємств-виробників машинобудівної продукції. Обґрунтовано необхідність подальших досліджень, у тому числі проведення SWOT-аналізу.

Ключові слова: машинобудівне підприємство, PEST-аналіз, SWOT-аналіз, потенціал.

Abstract. The article deals with the volume of production of machine-building products in recent years. The basic problems of the machine-building complex are outlined and the PEST-analysis of the enterprises producing machine-building products has been carried out. The necessity of further researches, including SWOT-analysis, was substantiated.

Key words: machine-building enterprise, PEST-analysis, SWOT-analysis, potential.

Постановка проблеми. У сучасному світі машинобудування впливає на ефективність усієї економіки країни та відіграє центральну роль у створенні господарської бази суспільства. Про-

мисловий потенціал держави, її конкурентоспроможність на зовнішніх ринках, рівень соціального розвитку, науково-технічний прогрес, продуктивність праці людей зокрема, зниження матеріало-

© О. Л. Горяча, О. В. Попов, 2018

Бібліографія ДСТУ:

Горяча, О. Л. Напрями підвищення потенціалу машинобудівних підприємств України / О. Л. Горяча, О. В. Попов // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. — 2018. — № 4 (44). — С. 27–30.

References (APA):

Horiacha, O. L., Popov, O. V. (2018). *Napriamy pidvyshchennia potentsialu mashynobudivnykh pidpriemstv Ukrainy* [Areas of increase of Ukrainian machine-building enterprises potential]. *Visnyk Berdianskoho universytetu menedzhmentu i biznesu*, 4 (44), 27–30 (in Ukr.).

місткості, якість кінцевого продукту, збереження енергетичних ресурсів залежать від розвитку машинобудування. Галузь забезпечує комплексну механізацію та автоматизацію виробництва для різних галузей народного господарства.

Нині перед українськими підприємствами машинобудівної галузі постали дуже гострі проблеми, які потребують найшвидшого розв'язання. У сучасних умовах прискорення змін в навколишньому середовищі, управління, орієнтоване на випереджувальні заходи щодо забезпечення конкурентоспроможності підприємства є підґрунтям створення та підтримки умов його постійного розвитку. Особливого значення у розвитку підприємства набуває якість його кадрового забезпечення. Ось чому важливим є дослідження процесу кадрового забезпечення підприємства, виявлення та аналіз впливу основних показників кадрового забезпечення на розвиток підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичною та методологічною основою дослідження напрямів підвищення потенціалу машинобудівних підприємств є основні положення, викладені у роботах вітчизняних та зарубіжних фахівців, серед них: В. М. Красноступ [3], О. О. Свеженцев [1], В. І. Яковлев [2] та інші.

Метою статті є дослідження напрямів підвищення потенціалу машинобудівних підприємств України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Запровадження змін на підприємстві є важливим елементом управління, що забезпечує конкурентоспроможність та розвиток суб'єкта господарювання. У машинобудівних підприємств існує дуже чітка обмеженість новітніх технологій та фінансової стійкості, тому внутрішній ринок має дуже обмежені можливості. Загальне зменшення кількості реалізованої продукції машинобудівної галузі у структурі промислової продукції, тяжкі фінансові результати діяльності у промисловому секторі економіки, зокрема у машинобудуванні, дуже низький рівень рентабельності операційної діяльності створюють середовище ризиків розвитку підприємств.

За останні два роки тенденція змін виглядає позитивно, наприклад, позитивну динаміку демонструє реалізація комп'ютерів, електронної та оптичної продукції — зростання на 11,02 %; виробництво електричного устаткування — на 23,85 %.

За показниками 2017 р. видно, що обсяги виробництва машинобудівної продукції значною мірою зросли порівняно з аналогічними показниками за 2016 р. Можна побачити, що тільки виробництво автотранспортних засобів зменшилось на 82,6 млн. грн., а найбільші темпи росту демонструє виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції — на 1 393 млн. грн.

За обсягом реалізованої продукції видно, що машинобудування є одним із лідерів за обсягом реалізованої продукції. Так, тенденція змін показує, що приріст за 2017 р. становив 21,65 %, позитивність тенденції можна охарактеризувати тим, що на машинобудівній галузі дуже відбилася політична криза в країні.

Ці показники описують сучасну тенденцію машинобудівних підприємств України, на жаль, ці показники знижують конкурентні переваги вітчизняних підприємств порівняно із закордонними. Для поліпшення справ машинобудівна галузь потребує рішучих змін виробничої бази для підвищення якості продукції, підвищення оплати праці працівникам, налагодження більш ефективного виробничого процесу завдяки стратегії інтеграції на міжнародні ринки; усе це буде поліпшувати конкурентоспроможність вітчизняних підприємств на зарубіжних ринках.

Нездатність вітчизняних підприємств машинобудівної галузі вести реальну конкурентну боротьбу з іноземними фірмами також зумовлена багаторічним досвідом західних підприємств у сфері створення обладнання та інноваційної діяльності, більшими можливостями західних підприємств у сфері доступу до дешевого кредитування, а також їхніми можливостями з надання продукції в кредит із помірними відсотковими ставками, усталеними промисловими зв'язками країн ЄС і США та іншими причинами [1].

Необхідно окреслити проблеми машинобудівного комплексу:

- нестабільна загальноєкономічна та політична ситуація у країні;
- нестійкий фінансовий стан;
- висока частка збиткових підприємств, низька рентабельність їхньої діяльності;
- незначна частка машинобудівної продукції у структурі промисловості;
- основним джерелом фінансування інноваційного розвитку є власні кошти підприємств;
- відтік висококваліфікованих кадрів із галузі через трудову міграцію.

Поряд із цим існує низка проблем, з якими зіштовхуються вітчизняні машинобудівні підприємства:

- значна зношеність основних засобів та відсутність реальних інвестиційних ресурсів для технологічного оновлення, що негативно впливає на конкурентоспроможність, якість та собівартість продукції;
- неповне завантаження виробничих потужностей;
- низький попит на продукцію українського машинобудування на зовнішньому ринку;
- низький рівень конкурентоспроможності багатьох видів продукції вітчизняних підприємств;

— недостатнє фінансування інновацій із боку держави;

— невідповідність виробничих потужностей потенціалу ринків збуту;

— відсутність джерел фінансування;

— низький кадровий потенціал;

— недостатній контроль з боку держави над діяльністю монополістів.

Усі перелічені проблеми викликані відсутністю реальних джерел фінансування, що спричиняє погіршення матеріально-технічної забезпеченості, підвищення зношеності основних засобів і, відповідно, низьку якість та високу собівартість продукції.

Впровадження цих заходів має прямий вплив на інвестиційну привабливість вітчизняних машинобудівних підприємств, що знаходить відображення в ринковій капіталізації компаній. Державі необхідно провести масштабну реформу машинобудівної галузі для підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств на внутрішньому і зовнішньому ринках, а саме:

— сформувати стабільну та гнучку систему фінансової підтримки вітчизняних машинобудівних підприємств;

— створити систему науково-технічного розвитку підприємства для підвищення конкурентоспроможності;

— провести повну модернізацію машинобудівної бази та інтегрувати її у світову систему машинобудування;

— стимулювати модернізацію підприємства на сучасне проектування та освоєння нової системи виробництва машинобудування;

— розробити стислу співпрацю з науковими центрами та університетами країни, це допоможе галузі підвищити науковий потенціал та залучити висококваліфікованих фахівців на підприємства;

— підготувати стратегію управління підприємством і поетапно впроваджувати різноманітні бізнес-процеси, які дадуть змогу модернізувати підхід до управління машинобудівним підприємством [2].

Щоб оцінити ситуацію на ринку машинобудівної галузі в цілому, необхідно спочатку здійснити PEST-аналіз, а вже потім переходити до аналізу зовнішніх і внутрішніх факторів, що впливають на діяльність підприємства та перспективність його щодо здійснення змін взагалі. Спочатку визначимо загальний стан справ у машинобудівній галузі України.

За даними Державної служби статистики України, на кінець 2017 р. індекс промислової продукції порівняно з груднем 2016 р. склав 100,4 %. У переробній промисловості він становив на кінець 2017 р. порівняно до 2016 р. 104,4 %, при цьому індекс промислової продукції у машинобудуванні за цей самий період склав 107,3 %.

Таким чином, можна зробити висновки, що у 2017 р. вдалося досягти зростання обсягів виробництва машинобудівної галузі. При цьому слід дослідити причини цього зростання й виявити фактори, які на нього вплинули. У табл. 1 зображен PEST-аналіз машинобудівної галузі України. Для аналізу було обрано такі підприємства машинобудування, як ПАТ «Мотор Січ», ПАТ «АвтоКрАЗ», ПАТ «ХТЗ», ПАТ «Турбоатом», ПАТ «Сумське НВО», ПАТ «ЗАЗ», ПАТ «Крюківський вагонобудівний завод».

У найбільш складному фінансовому становищі серед зазначених підприємств знаходиться ПАТ «ЗАЗ». Єдине підприємство з повним циклом виробництва легкових автомобілів нині знаходиться на межі банкрутства. Найбільш успішним є запорізьке підприємство ПАТ «Мотор Січ», але стабільності його роботи перешкоджають постійні перевірки СБУ, які викликані продажем контрольного пакету акцій китайському інвестору.

З PEST-аналізу (табл. 1) можна зробити висновки, що машинобудівна галузь України перебуває у складному становищі, що викликано дією усіх чотирьох груп факторів. При цьому потенціал до ефективного розвитку вітчизняного машинобудування, беззаперечно, є. Але для його реалізації слід розробити дієву стратегію розвитку машинобудівної галузі на державному рівні та втілити її в життя. Слід зазначити, що політична криза та несприятливі економічні умови для деяких підприємств стали загрозою для подальшої діяльності на ринку, а для інших – каталізатором втілення змін.

Необхідно в подальшому провести SWOT-аналіз для таких підприємств машинобудівної галузі, як ПАТ «Мотор Січ», ПАТ «Турбоатом», ПАТ «Сумське НВО», щоб дати відповідь на питання, чи готові вітчизняні суб'єкти господарювання до запровадження організаційних змін.

Висновки. Таким чином, можна стверджувати, що не всі підприємства машинобудівної галузі України готові до змін організаційної структури управління. Хоча лінійна та лінійно-функціональна структури мають певні вади, що стримують ефективний розвиток підприємств, але при цьому їх доцільно використовувати, якщо зовнішні загрози превалюють над внутрішніми слабкими сторонами та з метою підвищення результативності контролю.

Отже, завдяки проведеному PEST-аналізу було встановлено, що галузь машинобудування України знаходиться в критичному стані. Це пов'язано з політичною кризою в країні та невизначеністю пріоритетів розвитку економіки. Проведений SWOT-аналіз для підприємств ПАТ «Мотор Січ», ПАТ «Турбоатом», ПАТ «Сумське НВО» показав, що підприємства мають значний внутрішній потенціал для ефективної діяльності,

PEST-аналіз машинобудівної галузі України [3]

Р (політичні фактори)	Е (економічні фактори)
<ul style="list-style-type: none"> — військові дії на Сході країни, що веде до втрати людських ресурсів та відлякує іноземних інвесторів; — невизначеність відносин з ЄС через невиконання його умов щодо проведення реформ та подолання корупції; — погіршення відносин з колишнім стратегічним партнером — Росією; — недовіра до влади з боку суспільства; — надмірна політизація суспільства; — часта зміна посадових осіб у Кабміні, профільних міністерствах, на місцях; — вступ до СОТ обмежив можливість державного регулювання конкуренції; — недосконалість нормативно-правової бази, що регулює діяльність в галузі. 	<ul style="list-style-type: none"> — відмова від державного регулювання цін та одночасне необґрунтоване підвищення мінімальної заробітної плати; — збільшення кількості фінансово неспроможних підприємств у галузі; — інфляція та нестабільність валютного курсу; — низька інвестиційна привабливість; — несприятливий економічний клімат для ведення бізнесу (80 місце в світі за простотою ведення бізнесу); — складність сплати податків (84 місце в світі за простотою сплати податків); — недостатня конкуренція на внутрішньому ринку; — висока облікова ставка НБУ; — низький рівень розвитку кластерів виробництва; — низький внутрішній та зовнішній попит на продукцію через низький рівень якості;
S (соціальні фактори)	Т (технологічні фактори)
<ul style="list-style-type: none"> — низька продуктивність праці; — низька вартість праці всередині країни з широкими можливостями працевлаштування за кордоном; — низька престижність праці на підприємствах машинобудівної галузі; — високий рівень трудової міграції; — використання застарілих методів мотивації праці; — наявність висококваліфікованих спеціалістів; — скорочення чисельності персоналу; — достатній рівень інтелектуального потенціалу для запровадження інновацій на підприємствах. 	<ul style="list-style-type: none"> — технології, що використовуються на більшості підприємств, є застарілими, що не дає можливості конкурувати на світовому ринку; — за показником глобального індексу інновацій у 2017 році Україна зайняла 50 місце серед 142 країн світу; — високий рівень зносу матеріальних активів підприємств; — продукція машинобудівних підприємств відноситься до III та IV технологічних укладів, хоча вже існує VI технологічний уклад; — залежність від іноземних комплектуючих; — незначні витрати з державного бюджету на розвиток наукових досліджень; — зростання кількості підприємств, що запроваджують інновації.

але через внутрішні та зовнішні чинники не вдається успішно його реалізувати [3].

Серед зазначених підприємств найбільше потребує організаційних змін ПАТ «Сумське НВО». Хоча на ПАТ «Мотор Січ» переважають сильні сторони над слабкими і можливості над загрозами, ця перевага не є стійкою і в будь-який момент стан підприємства може погіршитись. Тому для ПАТ «Мотор Січ» організаційні зміни є також доцільними.

Список літератури

1. Свеженцев О. О. Перспективи розвитку машинобудівної галузі України: формування нової концепції промислової політики / О. О. Свеженцев // Управління розвитком. — 2016. — № 2 (184). — С. 12–19. — Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uproz_2016_2_4.
2. Яковлев В. І. Тенденції розвитку машинобудівної галузі України / В. І. Яковлев // Економіка та управління національним господарством. — 2018. — Вип. 31. — С. 31–36.
3. Красноступ В. М. Готовність машинобудівних підприємств до організаційних змін [Електронний ресурс] / В. М. Красноступ //

Бізнес та інтелектуальний капітал. — Режим доступу : http://www.intellect21.nuft.org.ua/journal/2018/2018_6/30.pdf.

References

1. Svezhentsev, O. O. (2016). *Perspektyvy rozvytku mashynobudivnoi haluzi Ukrainy: formuvannia novoi kontseptsii promyslovoi polityky* [Prospects for the development of the machine-building industry in Ukraine: the formation of a new concept of industrial policy. *Upravlinnia rozvytkom*, 2, 12–19 (in Ukr). Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uproz_2016_2_4.
2. Yakovlev, V. I. (2018). *Tendentsii rozvytku mashynobudivnoi haluzi Ukrainy* [Trends in the development of the machine-building industry of Ukraine] *Economics and management of national economy*, 31, 31–36 (in Ukr).
3. Krasnostup, V. M. (2018). *Hotovnist mashynobudivnykh pidpriemstv do orhanizatsiinykh zmin* [Readiness of machine-building enterprises to organizational changes]. *Business and Intellectual Capital*. Retrieved from http://www.intellect21.nuft.org.ua/journal/2018/2018_6/30.pdf (in Ukr).